

8. SIVISTYS- JA HYVINVOINTIPALVELUT

Yleisenä tavoitteena on tuottaa ja toteuttaa kuntalaisille ajanmukaiset varhaiskasvatus-, perusopetus- ja hyvinvointipalvelut lähellä asukkaita.

Tavoitteena on kunnan strategian mukaisesti kunnan asukkaiden hyvinvoinnin edistäminen. Sivistystoimen palvelut tuotetaan tarkoituksenmukaisesti ja taloudellisesti.

Kunnan elinvoimaisuuden sekä asukkaiden aktiivisuuden ja yhteisöllisyyden edistäminen ”yhdessä tehen” on keskeistä kaikkien sivistystoimen palvelujen järjestämisessä. Hyvinvoinnin edistämisessä on tärkeällä sijalla myös moniammatillinen yhteistyö.

8.1 Sivistystoimen hallinto

Sivistystoimen hallinnon tehtävänä on mahdollistaa sivistystoimen palvelujen tuottaminen lähellä asukkaita kustannustehokkaasti. Sivistystoimen hallinto vastaa toiminnan suunnittelusta ja koordinoinnista sekä osallistuu kunnan kokonaisvaltaiseen kehittämiseen yhteistyössä seudullisesti ja muiden toimijoiden kanssa. Sivistystoimenjohtajan tehtävät on jaettu toimialueittain rehtorille ja hallintojohtajalle. Rehtori vastaa esi- ja perusopetuksesta sekä varhaiskasvatuksesta. Hallintojohtajan vastuulla on kirjasto, vapaa-aika, liikunta, kulttuuri, vapaa sivistystyö ja nuorisotyö.

Sivistystoimen hallinto			
Strategiset tavoitteet vuosille 2026 - 2028			
Tavoitteet	Toimenpiteet	Vastuutahot ja resurssit	Arviointimittarit ja vertailu
Toimivat ja ajanmukaiset palvelut	Henkilöstön koulutus ja esimiestyön tukeminen	Toimialajohtajat, osastopäälliköt, johtoryhmä	Arviointikyselyjen toteuttaminen eri toimialoilla
Taloudelliset rakenteet ja toimintamallit	Taloussuunnitelman toteuttaminen	Toimialajohtajat, osastopäälliköt, johtoryhmä	Osavuosisikatsaukset/ vertailu talousarvioon

8.2 Varhaiskasvatus ja esiopetus

Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, oppimista ja hyvinvointia yhdessä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatusta toteutetaan valtakunnallisten säädösten, Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ja Hartolan linjausten mukaisesti. Varhaiskasvatustalaki muuttui 1.1.2025, jonka myötä velvollisuus laatia paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma on poistunut. Opetushallitus uudistaa varhaiskasvatussuunnitelman perusteet vuoden 2025 aikana. Varhaiskasvatusta järjestetään päiväkotitilassa Vantussa ja ryhmäperhepäiväkotitilassa Onnimannissa. Vuorohoito järjestetään tarvittaessa Onnimannissa. Varhaiskasvatuspaikkoja on riittävästi ja varhaiskasvatuksen tarpeeseen on kyetty reagoimaan nopeasti.

Esiopetuksella tarkoitetaan kuusivuotiaille tarjottavaa maksutonta perusopetuslain määrittelemää ja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaista velvoittavaa opetusta. Opetus- ja kulttuuriministeriön valmisteleman perusopetuslain muutoksen seurauksena oppimisen tuki on uudistunut esi- ja perusopetuksessa. Laki perusopetuslain muuttamisesta (1090/2024) hyväksyttiin 30.12.2024 ja lainsäädännön muutos tuli pääosin voimaan 1.8.2025. Oppimisen tuen uudistus ei muuta varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea.

Perusopetuslain muutoksesta johtuen esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet on päivitetty. 1.8.2025 voimaantulleet perusteet julkaistiin ePerusteet -palvelussa helmikuussa 2025. Ensisijaisesti muutokset opetussuunnitelman perusteissa liittyvät oppimisen tukea käsittelevän luvun uudistamiseen kokonaan. Oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuki ja oppimisen edellytyksiä tukevat opetusjärjestelyt avataan lukuvuosisuunnitelmassa, joka toimii tuen toteutuksen tukena. Esiopetuksen opiskeluhoitoa toteutetaan opiskeluhoitosuunnitelman mukaisesti. Opiskeluhoitosuunnitelma päivitetään vastaamaan esiopetuksen tuenmuutosta lokakuun 2025 loppuun mennessä seudullisen aikataulun mukaisesti. Varhaiskasvatukseen lasten monialainen kuntoutustyöryhmä kokoontuu säännöllisesti.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on myöntänyt 150 000€ valtioneuvoston erityisavustuksen varhaiskasvatukseen ja esi- ja perusopetuksen koulutuksellista tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistäviin toimenpiteisiin. Varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen osuus käytetään varhaiskasvatukseen erityisopettajan palkkaamiseksi. Myönnetyn avustuksen käyttöaika 31.12.2027 saakka. Varhaiskasvatukseen erityisopettajaresurssilla mahdollistetaan ja varmistetaan henkilöstön osaaminen ja lapsen oikeus saada oikea-aikaisesti yleistä, tehostettua tai erityistä tukea. Esiopetuksessa tuki toteutetaan joko ryhmä- tai lapsikohtaisena. Jokainen lapsi on oikeutettu saamaan oikea-aikaista tukea kehitykseensä ja oppimiseensa. Varhaiskasvatukseen henkilöstön tukena toimii monialainen Lasten kuntoutustyöryhmä LaKu ja esiopetuksessa Opiskeluhoitoryhmä OHR. Tukitoimet voivat olla pedagogisia, rakenteellisia tai hoidollisia. Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Esi- ja perusopetuksen tuen muutoksen osalta on päivitetty paikallinen esiopetuksen opetussuunnitelma ja se on otettu käyttöön 1.8.2025. Esiopetusta ja sitä täydentävää varhaiskasvatusta järjestetään päiväkotitilanteissa Vantussa.

Laadukasta varhaiskasvatusta ei ole ilman riittävää, koulutettua ja hyvinvoivaa henkilöstöä. Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) määrittelee henkilöstön mitoituksen. Varhaiskasvatukseen (540/2018) 1.8.2021 tehdyn muutoksen mukaan henkilömitoituksesta poikkeaminen ei ole mahdollista henkilöstön poissaoloista johtuvista syistä. Mitoituksessa on otettava huomioon myös lasten tuen tarve henkilöstömäärään nähden.

Varhaiskasvatukseen tiloissa syksyllä 2025 toimii 62 lasta ja 14 varhaiskasvatukseen työntekijää, sekä Vantussa 1 yhdistelmätyöntekijää. Lapsista 13 on esiopetuksessa, joista 8 osallistuu esiopetusta täydentävään varhaiskasvatukseen aamuisin ja/tai iltapäivisin. Vapaita paikkoja varhaiskasvatukseen on neljä.

Lapsimäärä ja työn laadulliset vaatimukset ovat lisääntyneet. Monet varhaiskasvatusuudistukset ja uudet vaatimukset sekä jatkuva kouluttautumistarve aiheuttavat ikääntyvälle henkilöstölle työn kuormittavuutta. Varhaiskasvatuksessa korostuu ikäjohtaminen, henkilöstön työ- ja toimintakyvyn, jaksamisen ja työstä palautumisen tukeminen. Työhyvinvointia tuetaan kehittämissuunnitelman mukaisesti mm. avoimella ja innostavalla toimintakulttuurilla, selkeillä palaverirakenteilla, oikea-aikaisella tiedottamisella, asioiden ennakkoinnilla ja suunnitelmallisuudella. Seuraamme tulevalle toimintakaudella erityisen aktiivisesti viestinnän ja vuorovaikutuksen laatua ja dialogisuutta. Työterveyshuolto on tarvittaessa mukana työkyvyn tukemisessa.

Henkilöstön rekrytointi voi olla haasteellista tulevaisuudessa. Lähivuosina henkilöstöä siirtyy eläkkeelle ja uusien työntekijöiden rekrytoinnissa on saatavuuden lisäksi otettava huomioon varhaiskasvatuslaissa

määritelty henkilöstön kelpoisuus ja rakenne. Hartolan varhaiskasvatuksen imagoa, näkyvyyttä ja houkuttavuutta nostetaan ja tehdään aktiivisesti ja monipuolisesti näkyväksi erilaisissa medioissa mm. Instagramissa.

Päijät-Hämeen varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen seudullista arviointia tehdään vuosittain syksyllä. Seudullinen arviointi koostuu kolmesta kokonaisuudesta: Lasten kysely toteutuu Seikkaillen Päijät-Hämeessä -peliä pelaten lapsiryhmissä. Huoltajien kysely toteutuu sähköisesti, ja sitä hallinnoidaan seututiimissä. Henkilöstön kysely toteutuu Valsi arviointina. Nämä kolme aineistoa yhdistyvät Valsi arviointituloksissa kokonaisuudeksi, jossa lasten, huoltajien sekä henkilöstön näkökulmat tuottavat varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen vahvuudet ja kehittämiskohteet. Arviointituloksista tiedotetaan arviointiin osallistuneita ja toimenpiteet kootaan kehittämissuunnitelmaksi. Varhaiskasvatuksen laadunarviointijärjestelmä Valsi otettiin Hartolan varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa käyttöön loppusyksystä 2023. Valsin avulla arvioidaan ja kehitetään varhaiskasvatuksen laatua vuosittain.

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma on laadittu toiminnallisesti ja prosessi on ollut jatkuva v.2025 saakka.

Talousarviossa on huomioitu talouden tasapainotuksen luomat paineet. Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen konkreettiset säästöt kohdistuvat rakennuksiin ja alueisiin, koulutus- ja kulttuuripalveluihin, henkilöstön koulutuspalveluihin ja kalustehankintoihin. Tavoitteisiin päästään tiedolla johtamisella, suunnitelmallisuudella ja asioiden ennakkoinnilla. Panostamme toimivaan viestintään, henkilöstön hyvinvointiin ja varhaiskasvatuksen laatuun. Turvallisuudesta ja lakien ja asetusten noudattamisesta emme voi tinkiä.

Kunnan saamat perintövarat on kohdistettu varhaiskasvatuksen terveellisyttä ja turvallisuutta edistäviin toimenpiteisiin, joiden tarkoituksena on varmistaa toimivat ja turvalliset tilat sekä edistää varhaiskasvatuspalveluihin osallistumista ja palvelujen laatua. Varat käytetään 2026–2028.

Strategiset tavoitteet vuosille 2026–2028

Hartolan varhaiskasvatuksen toimintasuunnitelma

Tavoitteet	Toimenpiteet	Vastuutahot ja resurssit	Arviointimittarit ja vertailu
Työntekijöiden työtyytyväisyyden säilyttäminen	<p>Yhteistyön lisääminen yksiköiden välillä</p> <p>Voimavarat kohdata muutoksia ja haasteita vahvistuu</p> <p>Lähiesihenkilötyössä korostuu kiireettömyys ja kohtaamiset</p>	Varhaiskasvatuspäällikkö ja henkilöstö	Työhyvinvointikysely ja työhyvinvoinnin kehittämissuunnitelman seuranta ja arviointi
Varhaiskasvatuksen laadullisten tavoitteiden toteutuminen	<p>Leikkiin kannustavan toimintakulttuurin vahvistaminen</p> <p>Digikasvatuksen laadunseuranta</p> <p>Vastavuoroisen vuorovaikutuksen laadunseuranta</p> <p>Lasten osallisuuden kokemusten lisääminen</p> <p>Toiminnallisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelun toteuttaminen</p>	<p>Varhaiskasvatuspäällikkö ja henkilöstö</p> <p>Varhaiskasvatuspäällikkö ja Vantun henkilöstö</p> <p>Varhaiskasvatuspäällikkö ja Onnimannin henkilöstö</p> <p>Varhaiskasvatuspäällikkö ja henkilöstö</p> <p>Varhaiskasvatuspäällikkö ja henkilöstö</p>	<p>Valssi laadunarviointijärjestelmä, Seudullinen arviointi ja Seikkaillen Päijät-Hämeessä pelin dokumentaatioiden analysointi</p> <p>Valssi kehittämissuunnitelma 2024-2026 Vopeka 2024 ja 2026 Jopeka 2024 ja 2026</p> <p>Valssi kehittämissuunnitelma 2024-2026</p> <p>Seikkaillen Päijät-Hämeessä pelin dokumentaatioiden analysointi</p> <p>Tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelman arviointi 3 v. välein</p>
Varhaiskasvatuksen arvioinnin kehittämisen	<p>Varhaiskasvatuksen laadun ja arvioinnin vuosikello luotu henkilöstön työn tueksi</p> <p>Perehdytys uudistettuun seudulliseen arviointiin ja Seikkaillen Päijät-Hämeessä pelin käyttöönotto</p>	<p>Varhaiskasvatuspäällikkö</p> <p>Varhaiskasvatuspäällikkö ja henkilöstö</p>	<p>Vuosikellon toteutumisen ennakoiti ja seuranta</p> <p>Seudullisen arvioinnin tulokset (huoltajat ja lapset) ja Valssi arvioinnin tulokset (henkilöstö) Lasten arviointien dokumentointi ja analysointi (Seikkaillen Päijät-Hämeessä pelin yhteydessä)</p>

Hartolan varhaiskasvatuksen näkyväksi tekeminen	Instagramin aktiivinen käyttö ja sisällön monipuolinen tuottaminen	Varhaiskasvatuspäällikkö ja henkilöstö, Instagram-vastaavat	Instagramin seuraajaluvut ja saatu palaute
Hartolan varhaiskasvatuksen imagon, työnantajakuvan ja haluttavuuden lisääminen	Näkyvyyttä erilaisissa medioissa lisätään	Varhaiskasvatuspäällikkö ja henkilöstö, lehdistö	Suositteluindeksi (työtyytyväisyyskysely)

Kotihoidontuki

Kotihoidontukea myönnetään vanhemmalle tai muulle huoltajalle, jonka alle 3-vuotias lapsi ei ole kunnan järjestämässä varhaiskasvatuksessa (päivähoidossa). Lasta voi hoitaa jompikumpi vanhemmista tai muu hoitaja (esim. sukulainen). 1.8.2017 lähtien Hartolan kunta on myöntänyt hakemuksesta kuntalisää. Talouden tasapainottamissuunnitelman mukaisesti Sivistys- ja hyvinvointilautakunta on kokouksessaan 5.9.2024 päättänyt kuntalisän lakkauttamisesta siten, että kuntalisän maksaminen päättyy 31.7.2025.

Lasten kotihoidontuen varatut määrärahat 2025 alkaen.

Lasten kotihoidontuki		
Vuosi		Kotihoidotukseen varattu määräraha
2025		sis. kuntalisä 110 000 €
2025 Kuntalisä 31.7.2025 saakka		8 000 €
2026		102 000 €

8.3 Perusopetus

Perusopetuksen 1.-9. luokkien oppilasmäärä tilastopäivänä 20.9.2025 on 138 oppilasta. Oppilasmäärä pysyy lähes samana suunnittelukauden aikana.

Perusopetuksessa noudatetaan valtakunnallista opetussuunnitelmaa (2016), jossa korostuu oppilaiden osallisuus, digitalisaation tuomat mahdollisuudet ja laaja-alainen osaaminen. Oppimisen arviointia on uudistettu vuosina 2020–2023 yhtenäistämällä arvioinnin periaatteita koulujen ja opettajien arviointityön tueksi. Samalla on uudistettu päättöarviointia ja 6. luokan lukuvuosiarviointin kriteerejä. Arviointiuudistuksella on lisätty arvioinnin yhdenvertaisuutta ja arvosanojen vertailukelpoisuutta.

Tuntijakouudistuksessa 1.8.2024 on kansalliskielistrategian mukaisesti lisätty yläkouluun 1 vuosiviikkotunti (vvh) B1-kieleen (ruotsi). Lisäksi perusopetusta on parannettu 1.8.2025 alkaen lisäämällä alakouluun 3 vvh luku- ja kirjoitus- sekä laskutaidon opetukseen laajentamatta opetussuunnitelmaa. Uudistus on toteutettu 1-2 luokkien tuntijakoa muokkaamalla ja lisäämällä 3. luokalle yksi tunti äidinkieltä.

Opetustoimen strategisena painopisteenä on turvata laadukas esi- ja perusopetus 0–9-luokille ja säilyttää yhtenäiskoulu Hartolan kunnassa. Tavoitteena on säilyttää yläkoulun aineenopetus- ja valinnaisainetarjonta riittävänä, laadukkaana, pätevien opettajien opettamana sekä huolehtia myös taitoja taideaineiden saatavuudesta. Opettajien henkilötyövuosiin ei suunnitelmakaudella ole tulossa vähennyksiä. Yhteistyötä naapurikuntien kanssa pyritään aktiivisesti lisäämään, samoin etäyhteyksin toteutettavaa opetusta esim. seudullisena yhteistyönä.

Oppimisessa ja opetuksessa hyödynnetään digitaalisia oppimisympäristöjä ja -materiaaleja. Ajanmukaisiin digilaitteisiin, niiden käyttöön, toimivuuteen ja yhteyksiin panostetaan. Lisäksi on tärkeää lisätä ja tehostaa digiosaamisen ja tekoälyyn liittyvää koulutusta.

Hartolan Yhtenäiskoulussa tukea tarvitsevat oppilaat opiskelevat pääsääntöisesti oman ikäluokkansa yleisopetuksen ryhmässä kahden laaja-alaisen erityisopettajan ja koulunkäynninohjaajien (4) tuella. Keväällä 2025 tukea saavia perusopetuksen oppilaita oli koulussa 8,1 % ja tehostettua tukea saavia oppilaita 20 % (yht. 28,1 %). Oppimisen tuki uudistuu 1.8.2025 alkaen ja perusopetuksessa luovutaan kolmiportaisesta tuen mallista (yleinen tuki – tehostettu tuki – erityinen tuki). Ennen oppimisen tuen uudistusta tehdyt tehostetun tuen oppimissuunnitelmat, päätökset erityisestä tuesta ja HOJKS:it ovat kuitenkin voimassa siihen saakka, kunnes ne on tarkistettu uuden lainsäädännön mukaiseksi 31.8.2026 mennessä.

Jatkossa Hartolan Yhtenäiskoulussa oppimisen tuki järjestetään ensisijaisesti oppimisen edellytyksiä tukevilla opetusjärjestelyillä sekä ryhmäkohtaisena tukena. Tarvittaessa tukea täydennetään oppilaskohtaisilla tukitoimilla. Oppilaskohtaiset tukitoimet vaativat hallintopäätöksen. Uudistus selkeyttää oppimisen tukea ja yhtenäistää oppimisen tuen jatkumon varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle. Keskeisenä lähtökohtana on siirtää tuen painopistettä varhaiseen ja oikea-aikaiseen tukemiseen.

Erityisopetus, ohjaus ja muu opiskeluhoito vaativat myös taloudellista panostusta. Pieni ryhmäkoko sekä koulunkäynninohjaajien, erityisopettajien ja varhaisen tuen asiantuntijan työ ovat oppimisen tuen uudistuksen toteuttamisessa ja oppilaiden hyvinvoinnin tukemisessa ensiarvoisen tärkeitä. OKM:n vuosille 2024–2027 myöntämän tasa-arvorahoituksen myötä perusopetukseen on ollut mahdollista palkata resurssiopettaja samanaikaisopetukseen, erityisopetukseen ja jakotunteihin tukea tarvitsevien oppilaiden oppimisen turvaamiseksi. Talouden tasapainottamissuunnitelman mukaisesti koulunkäynninohjausresurssia on kuitenkin vuonna 2025 supistettu mm. vähentämällä ohjaustunteja ja eläköitymisten/htv vähennysten muodossa, mikä on ristiriidassa oppimisen tuen uudistamisen kanssa. Perusopetuksessa tärkeänä tavoitteena on huolehtia lakisääteisen tuen resurssien riittävydestä myös jatkossa. Lisäksi oppimisen tuen uudistuksessa koulu yhteisön toimintakulttuurin tietoinen tarkastelu, sen kehittäminen ja arvioiminen omassa yhteisössä on tulevalle suunnitelmakaudella tärkeää.

Tänä lukuvuonna opetustoimen keskeisenä tavoitteena on aktivoida koulupäivää oppitunneilla, välitunneilla ja koulupäivän jälkeen harrasteissa. Esimerkiksi täysi mobiililaitteikielto, toiminnallisuus ja liikunta-aktiiviteetit välituntisin, koulunuorisotyö ja kerhotoiminta toimivat tällaisina aktivaattoreina. Tavoitteena on vahvistaa myös koulun yhteisöllistä toimintakulttuuria kiinnittämällä huomiota hyvään ja toiset huomioivaan käytökseen, toisen kohtaamiseen ja vuorovaikutukseen sekä työrauhaan ja turvallisuuteen. Lisäksi oppimisen tuen uudistus kehittää koulun toimintakulttuuria. Suunnitelmakaudella 2026–2028 panostamme edelleen hyvinvoinnin lisäämiseen, yhdessä tekemiseen ja toiset huomioon ottavaan toimintaan. Nykyaikaisten koulurakennusten ja -tilojen myötä turvataan kaikille puhtaat, turvalliset ja viihtyisät opiskelu- ja työtilat. Vanhan, puretun koulurakennuksen paikalle on

laajennettu koulun piha-alueita. Lähiympäristöä on muokattu, maisemoitu ja rakennettu toimivaksi ja turvallisesti välitunti- ja lähiliikunta-alueeksi. Oppilaiden koulutyön sitoutumista edistetään yhdessä tekemisen, aktiivisen osallisuuden ja vaikuttamisen kautta. Oppilaiden läsnäoloa koulussa tuetaan monin tavoin opiskelu- ja oppimisen varhaisen tuen, hyvinvointituntien, tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelun sekä oppilaskunta- ja kerhotoiminnan kautta. Poissaoloihin puututaan järjestelmällisesti yhteisen poissaoloihin puuttumisen mallin pohjalta ja kansallisen poissaololuokituksen avulla.

Päijät-Hämeen hyvinvointialue huolehtii opiskelu- ja oppimisen terveydenhoito-, psykologi- ja kuraattoripalveluista. Koulukuraattoripalveluita on saatavilla yhtenä päivänä viikossa, kouluterveydenhoitoa laskennallisesti 1,5 päivänä ja psykologi toimii lähinnä konsultoivassa roolissa. Koulun oma muu opiskelu- ja oppimisen tuki varhaisen tuen asiantuntijan, koulunkäynninohjaajien ja koulunuorisotyöntekijän kautta on tärkeä lisä hyvinvointialueelta saatuun opiskelu- ja oppimisen resurssiin. Hyvinvointityössä panostetaan tulevaisuuden uskon luomiseen, koulupoissaolojen vähentämiseen sekä koulumotivaation ja -viihtyvyyden lisäämiseen. Syksyllä 2025 alkaneen seudullisen Turvallinen koulupäivä-hankkeen myötä tavoitteena on lisätä lasten ja nuorten hyvinvointia sekä kasvatuksen ja opetuksen turvallista arkea vuorovaikutussuhteineen. On tärkeää turvata elämänmyönteiset, yhteisöstä voimaa ammentavat rutiinit, henkilökunnan ja oppilaiden jaksaminen sekä oppilaiden mahdollisuus oppia ja saada riittävästi ohjausta ja tukea.

Hyvinvoiva oppilas ja koulu tarvitsevat myös hyvinvoivan henkilöstön. Työn kuormittavuus ja stressi opetustyössä on kovaa. Työhyvinvointia vahvistaa positiiviset tunteet, kuten työhön kiinnittyminen tai työstä palautuminen. Tähän tarvitaan sekä ryhmätason että yksilöllistä tukea. Avoimuus, asioiden jakaminen ajoissa, kokoukset ja keskustelutilaisuudet koko yhteisönä ja pienryhmissä ovat tarpeen. Taloudellisia resursseja kohdennetaan työyhteisöön ja työhyvinvoinnin kehittämiseen, erityisesti täydennyskoulutuksen, tyhy-toiminnan ja työnohjauksen keinoin.

Strategiset tavoitteet vuosille 2026–2028

Tavoitteet	Toimenpiteet	Vastuutahot ja resurssit	Arviointimittarit ja vertailu
<p>Lasten ja nuorten oppimisen, kasvun ja kehityksen edistäminen ja tukeminen</p>	<p>Oppimisen rohkaiseva tukeminen ja kouluun kiinnittyminen erityisopetus ja koulunkäynnin ohjaus opiskeluhoolto varhainen tuki ja ennalta ehkäisy oppilaiden kohtaaminen vanhempien tapaamiset henkilökunnan koulutus seudullisen poissaolomallin toteuttaminen</p> <p>Syrjäytymisen ja kiusaamisen ehkäisy Kiva koulu -ohjelma oppilaskuntatoiminta kerhotoiminta iltapäivätoiminta hyvinvointi-, tunne- ja vuorovaikutustunnit</p> <p>Monikulttuurisuuden ja suvaitsevaisuuden edistäminen suvaitsevaisuuskasvatus kotikansainvälisyys kansainvälisyyskasvatus kulttuurikasvatus</p> <p>Lasten ja nuorten osallisuuden edistäminen oppilaskuntatoiminta kerhotoiminta välkärätoiminta</p>	<p>Rehtori, opetus- ja muu henkilöstö</p> <p>Opiskeluhooltoryhmä</p> <p>Oppilaskunta</p> <p>Vanhempaintoimikunta</p> <p>Kiva Koulu -vastaava/tiimi</p> <p>Oppilaskuntavastaava</p> <p>Opiskeluhooltoryhmä</p> <p>Varhaisen tuen asiantuntija</p> <p>Koko henkilökunta</p> <p>Oppilaskuntavastaava, oppilaskunta/ lapsiparlamentti</p> <p>Vapaa-aikapäällikkö/ nuorisovaltuusto</p> <p>Kerhovastaava Taito- ja taideainevastaava</p>	<p>Opiskeluhoollon Mitä kuuluu -kyselyt ja huoltajakyselyt</p> <p>Oppilaskunnan ja ruokahuollon kyselyt Poissaolomäärien seuraaminen</p> <p>Kouluterveyskyselyt</p> <p>Hyvinvointi-, tunne- ja vuorovaikutustuntien toteutuminen</p> <p>Kiva Koulu -kysely</p> <p>Kouluterveyskyselyt</p> <p>Harrastuskyselyt</p> <p>Hyvinvointi-, tunne- ja vuorovaikutustuntien toteutuminen</p> <p>Oppilaille järjestettävien tapahtumien määrä</p> <p>Kansainväliset vieraat/ mahd. opintomatkat</p> <p>Oppilaiden osallistuminen yhteistoimintaan, vaikuttamiseen ja erilaisiin tapahtumiin</p> <p>Oppilaskunnan ja ruokahuollon kyselyt, ruokaraati</p> <p>Harrastuskyselyt</p>
<p>Monipuolinen ja laadukas opetus</p>	<p>Opetussuunnitelman ja toimintasuunnitelmien toteuttaminen pätevät opettajat ja ohjaajat pienet opiskeluryhmät monipuolinen opetus- ja valinnaisainetarjonta opiskelutaitoihin ohjaaminen, jatko-opintovalmiuksien</p>	<p>Rehtori</p> <p>Johtotiimi</p> <p>Seudullinen yhteistyö</p> <p>Opetushenkilökunta</p>	<p>Opetustunnit/ oppilas</p> <p>Perusopetuksen caf-itsearviointi/ seudullinen arviointi</p> <p>Koulupudokkaiden määrä</p> <p>Jatko-opintoihin sijoittuminen</p>

	turvaaminen/tehostettu oppilaanohjaus, etsivä nuorisotyö digitaitojen parantaminen	Kasvatuksen ja opetuksen digiryhmä	
Hyvinvoiva ja työhönsä sitoutunut henkilöstö	Työhyvinvoinnin ja osallisuuden parantaminen fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten työolo-suhteiden parantaminen kehityskeskustelut täydennyskoulutus ja työhönohjaus tyhy-toiminnan monipuolistaminen	Rehtori Johtotiimi Kunnan työhyvinvointiryhmä Koulun hyvinvointitiimi	Henkilöstökyselyt/ työhyvinvointikyselyt Seudullinen arviointi Caf-itsearviointi Tiimien arvioinnit Täydennyskoulutukseen osallistuminen
Kustannustehokas ja vaikuttava palvelutoiminta	Tehtävien hoitaminen tehokkaasti ja taloudellisesti henkilöstö- ja toimintasuunnitelman yhteensovittaminen tilojen joustava ja monipuolinen käyttö opetusryhmien järkevä muodostaminen hanketoiminta kiinteistön järkevä ja monipuolinen käyttö	Rehtori/ toimialajohtaja Kunnan johtoryhmä Johtotiimi	Kustannukset euroa/oppilas Keskimääräinen ryhmäkoko Tilojen käyttöaste koulupäivän aikana ja muu käyttö

TUNNUSLUKUJA

	TP 2023	TP 2024	TA 2025	TA 2026	TA 2027	TA 2028
Oppilasmäärä 20.9. ka	145	134	135	138	134	138
€/oppilas ilman vammaisopetusta	22 663	19 252				
€/oppilas sisältää vammaisoppilaat ja11v	56 810	–				
€/valmistava opetus	–	2 852				
Ryhmäkoko (oppilasmäärä 20.9.)	13,2	14,9	15	15,3	14,9	15,3

Oppilasmäärään 20.9.2025 sisältyy valmistavan opetuksen oppilas, ei kotioppilas. Kustannukset (ilmoitettu tuhat €/opp.) OPH raportilta 20.9. saatavilla edellisen vuoden oppilaan hinta.

8.4 Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopalvelut

Perustehtävänä on tuottaa laadukkaita kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopalveluita, jotka edistävät asukkaiden kokonaisvaltaista hyvinvointia ja lisäävät yhteisöllisyyttä.

Kulttuuripalvelut

Monipuoliset kulttuuripalvelut vahvistavat yhteenkuuluvuuden tunnetta sekä paikallista identiteettiä. Rikas paikallinen kulttuuritoiminta luo edellytyksiä hyvinvoinnin kokemuksellisuudelle lisäten yhteisöllisyyttä ja kunnan veto-, pito- ja lumovoimaa. Kulttuuritoimi on vahvistamassa kulttuuri- ja tapahtumatoimijoiden välistä yhteistyötä järjestämällä esimerkiksi yhteistyötapaamisia ja tarjoamalla tukea ja asiantuntemusta eri toimijoiden yksilöllisiin tarpeisiin. Toimintafilosofiana on olla mahdollistamassa kulttuurin ja taiteen saavutettavia palveluita laajasti eri ikäryhmille. Tilaa toteuttaa taiteen ja kulttuurin ohjattuja sisältöjä sekä omaehtoista toimintaa on tarjolla maksuttomasti tai nimellisellä korvauksella esimerkiksi Hartolan terveysasemalla ja Jokirannassa.

Kulttuuri rakentaa henkistä huoltovarmuutta tarjoten välineitä sietää epämukavuutta ja päästä yli vaikeuksista. Kulttuurin ja taiteen yhdenvertaista saatavuutta taistellen polarisaatiota vastaan. Kulttuuritoimen välityksellä tarjotaan monipuolisia sisältöjä ja toimintaa kaikenikäisille, luodaan edellytyksiä taiteen ja kulttuurin tekemiselle ja kokemiselle. Yhtenäiskoululla ja varhaiskasvatuksessa toteutetaan kulttuurikasvatussuunnitelman tavoitteita.

Hartolan kunta on mukana Päijät-Hämeen kuntien yhteisessä lastenkulttuurikeskus Efektin toiminnassa, joka tuottaa kulttuurisisältöjä paikallisen kulttuurikasvatussuunnitelman tavoitteita tukevasti varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen arkeen. Yhteistyö valtakunnallisesti toimivan Konserttikeskuksen kanssa jatkuu joko Konsertti-joka kouluun (KJK) toimintamallilla tai ESR-hankemuotoisesti. Kulttuurikasvatussuunnitelman tavoitteiden mukaisia Konsertti joka kouluun kiertuepäiviä on toteutettu Hartolassa vuosittain (yksi konserttipäivä/vuosi). Konserttipäiviin on sisältynyt sopimuksen mukaisesti kolme koulukonserttia. ESR-hankekumppanuuteen liittyvä rahoitusosuus korvaa vuosien 2026–2028 aikana KJK-sopimusrahoituksen, mikäli Konserttikeskuksen hallinnoimalle hanke saa positiivisen rahoituspäätöksen. Hankeaika on 1.1.2026–31.12.2028, josta kiertuetoimintaa järjestetään toukokuusta 2026 lokakuuhun 2028. Hankkeessa rahoitusosuus Hartolan kunnan osalta on 1 000 € / vuosi, jota vastaan hankkeen sisältöinä koululaisille saadaan vähintään viisi esitystä vuodessa. ESR-hankekumppanuuteen liittyvä rahoitusosuus korvaa vuosien 2026–2028 aikana KJK-sopimusrahoituksen.

Valmisteilla olevan Kaikuja Päijät-Hämeeseen -hankkeen välityksellä vahvistetaan hyvinvointia parantamalla kulttuuri- ja liikuntapalveluiden saavutettavuutta ottamalla käyttöön Kaikukortti Päijät-Hämeessä. Alustava toteutusaika 1.1.2026.-30.6.2027. Kaikukortti annetaan taloudellisin perustein, ja sillä on mahdollista päästä maksutta taiteen, kulttuurin ja liikunnan ääreen. Hankkeen painopiste on maaseutumaisilla alueilla. LAB-ammattikorkeakoulu toimii hankkeen päähakijana yhteistyössä Päijät-

Hämeen hyvinvointialueen ja Päijät-Hämeen liiton kanssa. Alueen kunnilla on mahdollisuus olla mukana hankkeessa, jossa rakennetaan verkostoja palveluntuottajien välille ja tuetaan uusien palveluiden syntymistä. Hankkeesta ei muodostu mukana oleville kunnille omarahoitusosuuksia maksettavaksi.

Kuntien ja maakuntaliiton kulttuuritoimintaa, kuntien välistä kulttuuritoiminnan yhteistyötä ja kulttuurialan verkostoja koko maakunnassa kehittävä Päijät-Hämeen kulttuuriverkko jatkaa toimintaansa. Päijät-Hämeen liiton ”Päijät-Hämeen aarrekatista” -tiedonvälityshanke toteutetaan yhteistyössä kuntien ja maakuntaliiton kanssa 2025–2026. Hankkeen tuloksena syntyvästä aineistosta kootaan Päijät-Hämeen kulttuuriperinnöstä kumpuavat aarteet, joiden pohjalta luodaan matkailukartta.

Kulttuurityötä ohjaileva strateginen asiakirja on maakunnan Päijät-Hämeen kulttuurin suunta 2030 -kulttuuriohjelma. Tavoitteena on edistää kulttuurin ja taiteen yhdenvertaista saatavuutta ja monipuolista käyttöä sekä luoda edellytyksiä ammattimaiselle taiteelliselle työlle ja toiminnalle maakunnassa.

Kulttuuripalveluiden talousarviossa on huomioitu taloudentasapainottamissuunnitelma ja taloussuunnitelmassa edetään vuoden 2025 tasolla. Työpanosta kulttuurista on siirtynyt 10% matkailuun. Kulttuuripalveluiden lakisäänteisenä perustehtävänä myös taloudellisesti haastavina aikoina on edistää kulttuurin ja taiteen tekemistä, harrastamista, saatavuutta ja käyttöä sekä taide- ja kulttuurikasvatusta ja kulttuuriperintöä.

Strategiset tavoitteet vuosille 2026–2028			
Tavoitteet	Toimenpiteet	Vastuutahot ja resurssit	Arviointimittarit ja vertailu
Kulttuurin ja taiteen avulla luodaan asukkaiden hyvinvointia ja terveyttä, osallisuutta ja yhteisöllisyyttä sekä paikallista ja alueellista elinvoimaa.	<p>Kulttuurin ja taiteen yhdenvertaisen saatavuuden edistäminen.</p> <p>Tarjotaan monipuolisia sisältöjä ja toimintaa kaikenikäisille. Luodaan edellytyksiä taiteen ja kulttuurin tekemiselle ja kokemiselle.</p> <p>Luodaan edellytyksiä ammattimaiselle taiteelliselle työlle ja toiminnalle.</p> <p>Yhtenäiskoululla ja varhaiskasvatuksessa toteutetaan kulttuurikasvatussuunnitelman tavoitteita.</p> <p>Kulttuuri- ja tapahtumatoimijoiden yhteistyön vahvistaminen: -tapaamiset, toiminta ja tuki</p>	<p>Vapaa-aikapäällikkö ja henkilöstö</p> <p>Päijät-Hämeen Liiton kanssa tehtävä seudullinen yhteistyö</p> <p>Efektitoiminta</p> <p>Hanketoiminta</p> <p>Kuntien välinen yhteistyö</p>	<p>Laadullinen arviointi: osallistujien tyytyväisyys kulttuuripalveluihin</p> <p>Kulttuurikasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta.</p> <p>Järjestetään kaksi kulttuuri- ja tapahtumatoimijoiden yhteistyötapaamista.</p> <p>Hankkeiden toteutuminen.</p>

Liikuntapalvelut

Liikuntapalveluiden lakisääteisenä perustehtävänä on luoda edellytyksiä liikkumiselle järjestämällä palveluja ja tarjoamalla tukea elämäkulun eri vaiheissa tapahtuvalle fyysiselle aktiivisuudelle. Toiminnan päätavoitteena on terveyden ja toimintakyvyn ylläpitäminen ja parantaminen erilaiset liikkujat ja palvelujen saavutettavuus huomioiden. Toiminnassa tärkeässä roolissa on yhteistyö paikallisesti ja seudullisesti, keskeisiä yhteistyötahoja ovat Päijät-Hämeen Liikunta ja Urheilu ry, Päijät-Hämeen hyvinvointialue, Päijät-Hämeen liitto, alueen kunnat sekä 3. sektori, erityisesti paikalliset urheiluseurat. Kunnan omien toimintayksiköiden kanssa kehitetään yhdessä kunnan liikkumisolosuhteita sekä erityisesti lasten ja nuorten liikkumisen edistämistä.

Toimintaa ohjaa strategisena asiakirjana Liikkuva Päijät-Häme 2030 -ohjelma. Toiminnassa huomioidaan myös hallitusohjelmaan sisältyvä Suomi liikkeelle -ohjelma, jolla edistetään liikkuvan arjen valintoja ja sitä, että yhä useampi ihminen tarttuu liikkumisen mahdollisuuksiin.

Suunnitelmissa on jatkaa Hartolan ja Sysmän kuntien välistä yhteistyötä. Hankerahoituksia haetaan vuodelle 2026 ainakin Liikuntaneuvonnan järjestämiseen ja Liikunnallista elämäntapaa edistäviin toimenpiteisiin. Valtionavustuksilla on mahdollista rikastaa paikallisia liikunnan ohjaus- ja neuvontapalveluja. Talousarviossa on turvattu toimintaedellytyksiä myös tilanteessa, jossa jäädään ilman avustuksia.

Liikuntapalveluiden talousarviossa on huomioitu talouden tasapainottamissuunnitelma. Liikuntamajan ja KunkkuAreenan hinnastot päivitetään 1.1.2026 alkaen, huomioiden mahdollinen alv-muutos. Aiemmasta käytännöstä poiketen Liikuntamajan käytöstä saatavat tuotot kohdistetaan Liikuntamajan kiinteistölle, ei liikuntapalveluille. Näin kyetään seuraamaan Liikuntamajan aitoa kustannus- ja tulorakennetta, kuten jo tehdään KunkkuAreenan osalta.

Strategiset tavoitteet vuosille 2026–2028			
Tavoitteet	Toimenpiteet	Vastuutahot ja resurssit	Arviointimittarit ja vertailu
Kaikenikäisten kuntalaisten liikunta-aktiivisuuden edistäminen	<p>Liikuntaneuvonta, matalan kynnyksen liikuntaryhmät ja -tapahtumat tukevat liikunnallisten ja terveellisten elämäntapojen omaksumisessa</p> <p>Liikuntaneuvonnan kirjaamiskäytäntöjä ja ohjautuvuutta kehitetään</p> <p>Hankeavustuksia liikuntaneuvontaan ja liikunnallisen elämäntavan</p>	<p>Hyvinvointikoordinaattori</p> <p>Liikuntaneuvonta ja liikunnanohjauspalvelut ostopalveluna paikallisilta liikunta-alan yrittäjiltä (hanketoiminta)</p>	<p>Asiakas- ja osallistujamäärät</p> <p>Liikuntatilojen käyttäjä- ja käyttömäärät siltä osin, kun saatavilla</p> <p>Palautteet</p> <p>Toimenpiteiden toteutuminen</p>

	<p>edistämiseen haetaan ja toimintaa toteutetaan yhdessä Sysmän kanssa</p> <p>Selvitetään ja kehitetään liikuntatilojen käyttäjä- ja käyttömäärien seurantaa</p>		
--	--	--	--

Nuorisopalvelut

Tavoitteena on tarjota laadukkaita ennaltaehkäisevän nuorisotyön toimintamuotoja nuorten yksilölliset tarpeet huomioiden. Nurkan, Ohjaamon, Nuorten Työpaja Signaalin ja Etsivän Nuorisotyön yhteinen Nuortentalo Nurkka29 mahdollistaa 7–29-vuotiaille suunnatun kasvua ja kehitystä tukevan toiminnan. Nuortentalo on nuorten suvaitsevaisuutta, päihteettömyyttä ja itsenäistymistä tukeva nuorten oma tila.

Nuortentalolla toimiva Ohjaamo on alle 30-vuotiaiden matalan kynnyksen monialainen palvelupiste, joka tarjoaa työllistymiseen, koulutukseen ja hyvinvointiin liittyvää tietoa, neuvontaa, ohjausta sekä palveluja keskimäärin kaksi kertaa kuukaudessa. Itä-Hämeen Ohjaamossa yhteistyökumppaneina ovat Hartola, Heinola ja Sysmä. Etsivä nuorisotyö ja nuorten työpajan työtoiminnan ohjaaja vastaavat Hartolan Ohjaamon suunnittelusta ja toteutuksesta yhteistyössä Itä-Hämeen Ohjaamo-koordinaattorin kanssa.

Nuorille järjestetään monipuolista toimintaa niin omina toteutuksina kuin yhteistyössä eri toimijoiden kanssa kunta- ja maakuntarajat ylittävästi. Esimerkkeinä toiminnasta: etsivän nuorisotyön ja Nuorten työpajan toteuttamat Nuotta-valmennukset lähikuntien kanssa ja naapurikuntien kanssa toteutettava kerhotoiminta, loma-aikojen toimintaa ja erilaiset retket. Nuorisotoimi on osaltaan vahvistamassa lasten ja nuorten turvallisen vesillä ja veden äärellä liikkumisen taitoja ammattitaidolla toteutettua toimintaa järjestämällä: kesäisin järjestetään rantauimakouluja ja lukuvuoden aikana Harrastamisen Suomen malli -hankkeessa järjestetään uimakerhotoimintaa alakoululaisille.

Etsivä nuorisotyö -hankkeen pääkohderyhmänä ovat hartolalaiset, alle 29-vuotiaat nuoret, jotka ovat jääneet työelämän ja opintojen ulkopuolelle. Se on tavoitteellista ja toiminnallista tukea, joka pitää sisällään yksilö- ja pienryhmätoiminnan ohjausta, päihdekasvatusta ja arjenhallintataitojen vahvistamista. Etsivän nuorisotyön painopisteenä on ennaltaehkäisevä työ, joka näkyy tiiviinä yhteistyönä esim. Hartolan yhtenäiskoulun ja alueen toisen asteen oppilaitosten kanssa. Etsivä toimii myös Rikosseuraamuslaitoksen apuvalvojana ja on mukana Puolustusvoimien Time Out – Aikalisä! -toiminnassa. Ohjaamalla etsivä nuorisotyö on tavoitettavissa kerran kuukaudessa.

Nuorten työpaja -hankkeessa tarjotaan valmennuspalveluita esimerkiksi työttömille tai vailla opiskelupaikkaa jääneille nuorille. Nuorten Työpaja Signaalissa alle 29-vuotiailla nuorilla on mahdollisuus osallistua ohjattuun ja tuettuun pajatoimintaan: erilaisia työtehtäviä mediapajaympäristössä, nuorisolain mukaista aktivoivaa toimintaa, mahdollisuus osaamistodistuksien suorittamiseen ja peruskouluopintojen sekä lukio-opintojen loppuun saattamiseen yhteistyössä koulutuksen järjestäjän kanssa. Pajatoiminnalla tuetaan avoimille työmarkkinoille työllistymistä ja opiskelupaikan löytymistä ja kehitetään yksilöllisesti nuoren elämänhallintataitoja myös terveellisiin elämäntapoihin tukien. Nuorten työpaja on toteuttamassa Ohjaamotoimintaa kerran kuukaudessa.

Aluehallintoviraston koulunuorisotyön kehittämishankkeen rahoituksella Hartolassa työskentelee lukuvuosien 2025–2026 ja 2026–2027 aikana koulunuorisotyöntekijä 60%:n työpanoksella keskimäärin kolmena päivänä viikossa. Koulunuorisotyö tukee oppilaiden hyvinvointia, osallisuutta ja yhteisöllisyyttä perusopetuksen arjessa. Toiminta toteutetaan yhteistyössä koulun henkilökunnan, oppilashuollon, nuorisotyön ja muiden paikallisten toimijoiden kanssa.

Harrastamisen Suomen malli -hankkeella luodaan lapsille ja nuorille harrastusmahdollisuuksia koulupäivän yhteyteen lukuvuoden aikana. Toimintaa toteutetaan lasten ja nuorten toiveiden pohjalta. Toiminnassa kiinnitetään erityistä huomiota harrastustoiminnan saatavuuteen ja saavutettavuuteen sekä lasten ja nuorten liikunnalliseen aktivointiin.

Nuorisotyön seudullisen koordinaation kehittämishankkeen toteutumiseen liittyy epävarmuuksia, mutta mikäli seudullinen nuorisotyön kehittäminen jatkuu, on Hartola yhteistyössä mukana. Hankemuotoisessa toiminnassa aluekoordinaattori tukee nuorisotyön osaamista ja laatua sekä jakaa aiheeseen liittyvää tietoa, kokoaa alueellisia yhteistyöverkostoja sekä järjestää tapaamisia ja yhteisiä tilaisuuksia.

Nuorisopalveluiden talousarviossa on huomioitu taloudentasapainottamissuunnitelma jo aikaisemmin ja taloussuunnitelmassa edetään vuoden 2025 tasolla. Aikaisempaa toimintaa ovat hankemuotoisesti rikastamassa koulunuorisotyön lisäksi lasten ja nuorten paikallisen harrastustoiminnan avustus, jonka avulla toteutetaan sisältöjä koulun loma-aikoihin ajoittuvaan päiväleiritoimintaan.

Strategiset tavoitteet vuosille 2026–2028			
Tavoitteet	Toimenpiteet	Vastuutahot ja resurssit	Arviointimittarit ja vertailu
Lasten ja nuorten kasvun ja kehityksen tukeminen.	<p>Alle 29-vuotiaiden nuorten arjenhallinnan ja kasvun tukeminen perus- ja erityisnuorisotyössä. Ennaltaehkäisevää toimintaa, ohjausta ja palveluja toteutetaan lähipalveluna Hartolassa.</p> <p>Nuorten toiminnallinen ja suunnitelmallinen aktivointi.</p> <p>Hankeavustusten hyödyntäminen toiminnan toteutuksessa.</p> <p>Nuorisolain mukaisen monialaisen yhteistyöryhmän toiminta.</p>	<p>Vapaa-aikapääällikkö ja henkilöstö</p> <p>Oma hanketoiminta mm:</p> <ul style="list-style-type: none"> -etsivä nuorisotyö -nuorten työpajatoiminta -koulunuorisotyö -Harrastamisen Suomen malli -Lasten ja nuorten paikallinen harrastustoiminta <p>Seudullinen ja alueellinen yhteistyö:</p> <ul style="list-style-type: none"> -mm. valmennusten, retkien ja toimintojen yhteistoteutukset ja yhteiskehittäminen -Nuorisotyön aluekoordinaatio-hanke 	<p>Kunnallisen nuorisotyön dokumentointijärjestelmä nuoDo käytössä</p> <p>Osallistavat kyselyt sekä osallistuja- ja kävijäpalautteet</p> <p>SOVARI-mittaristo</p> <p>Nuorten jatkosijoittuminen pajajaksojen jälkeen (PAR-asiakas- ja tilastointijärjestelmä).</p>

Ylläpidetään ja kehitetään lasten ja nuorten osallistumis-, kuulemis- ja vaikuttamismahdollisuuksia. kuntalaki (410/2015) 26 § nuorisolaki (1285/2016) 24 § laki hyvinvointialueesta (29.6.2021/611) 32 §	Nuoria kuullaan heitä koskeissa asioissa nuorisolain mukaisesti. Nuorten vaikuttajaryhmät toimivat aktiivisesti: -Hartolan nuorisovaltuusto -Hyvinvointialueen nuorisovaltuustossa edustaja Hartolasta -Nurkkakunta	Vapaa-aikapäällikkö ja henkilöstö: -nuorisovaltuusto -hyvinvointialueen nuorisovaltuusto yhteistyö -Nurkkakunta Rehtori ja oppilaskuntavastaava: -oppilaskunta -lapsiparlamentti	Vaikuttajaryhmien toiminnan laadullinen arviointi vaikuttavuuden näkökulmasta. Osallistumisaktiivisuuden arviointi ja vaikutusmahdollisuudet kunnallisessa päätöksenteossa.
--	---	--	--

8.5 Kirjasto

Hartolan kunnankirjasto kuuluu kunnan lakisääteisiin peruspalveluihin ja sen tavoitteena on edistää väestön yhtäläisiä mahdollisuuksia lukuharrastukseen ja sivistykseen.

Kirjasto mahdollistaa kansalaisvalmiuksien kehittämisen ja elinikäisen oppimisen, sekä väestön opastamisen digitaalisten yhteyksien äärelle. Kirjasto tuo iloa ja hyötyä kaikenikäisille ihmisille ja on kuntalaisille erittäin tärkeä palvelu.

Hartolassa omatoimikirjaston valikoima on hyvä, sillä koko kirjaston aineisto, varastoaineistoa lukuun ottamatta on omatoimiasiakkaiden käytössä. Lisäksi kirjastossa voi omatoimijalla käyttää asiakaskoneita ja lukea digimuotoisia sanomalehtiä e-press -tietokannasta. Omatoimikirjastoon pääsee kirjastokortilla ja siihen liitettyllä pin-koodilla, lainausautomaatti toimii samoilla tunnuksilla.

Kirjastoasioita voi hoitaa myös kotoa käsin <https://lastu.finna.fi> sivuston kautta, josta löytyy myös lainattavaa e-aineistoa, sekä cineast-elokuvapalvelu. Kansallinen e-kirjasto-sovellus on asiakkaiden käytettävissä vahvalla tunnistautumisella.

Tavoitteet 2026–2028

Tavoitteet	Toimenpiteet	Vastuutahot ja resussit
Kattavat kustannustehokkaat kirjastopalvelut.	Monipuolinen, ajantasainen kokoelma. Päivitetyt kirjastojärjestelmät ja sekä hyvät digi- ja verkkopalvelut.	Koulutettu henkilökunta. KOHA-kirjastojärjestelmä Mikroväylä-omatoimikirjasto
Omatoimikirjaston käyttö pitkällä aukioloajoilla ja ilman ikärajoja.	Toimivat omatoimilaitteet, valvontakamerat, kirjastoaineiston selkeä järjestely.	Henkilökunnalta vaadittava työpanos omatoimikirjaston toimivuuden takaajana.

Arviointimittarit ja perusteet

Kirjastotoimi	TP	TP	TA	TA	TA	TA
	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Kokonaislainaus	34128	38879	36 000	36 000	36 000	36 000
- pääkirjasto	19169	23168				
- omatoimikirjasto	14 959	15711				
- kaukolainat (erillinen muista lainoista)	12	12				
Lainat/asukas	13,5	15	14	14	14	14
Kirjastokäynnit	21805	22348	23 000	23 000	23 000	23 000
- pääkirjasto	16503	17280				
- omatoimikirjasto	5302	5068				

* Omatoimikirjaston kävijämäärä kertoo kirjastokortilla omatoimikirjastoon kirjautuneiden määrän.

Yhdellä kortilla voi tulla vaikkapa perhe tai pariskunta, vaikka emme sitä suosittele.

* Kävijälaskuri kertoo koko kirjaston vuosittaisen kävijämäärän. Käytämme kävijälaskuria tilastossa mittarina asiakaskäyntien laskennassa.

*vuoden 2023 luvut jätetty taulukkoon vertailun mahdollistamiseksi

Seudullinen kirjastoyhteistyö

Kirjastossa käytössä oleva KOHA-kirjastojärjestelmä on kirjastojen omaan käyttöönsä kehittämä tietokanta, jota kirjastot itse kehittävät. LASTU-alueella jokainen kunta on hankkinut asukasluvuun nähden suhteutetun määrän KOHAN osakkeita. KOHA on ollut Lastu-kirjastoissa käytössä lokakuusta 2024 saakka.

LASTU-alueen kunnissa ja kaupungeissa toimii yhteensä kahdeksan pääkirjastoa sivukirjastoineen, sekä seitsemän kirjastoautoa: Lahdessa (4 kpl), Heinolassa, Hollolassa ja Orimattilassa. Omatoimikirjastot ovat käytössä 16 toimipisteessä, joista osa on sivukirjastoja.

8.6 Kansalaisopisto ja musiikkikoulu

Vapaan sivistystyön palvelut ostetaan Itä-Hämeen Opistolta. Itä-Hämeen Opiston kansalaisopisto tarjoaa nuorille ja aikuisille mahdollisuuden kehittävään opiskeluun ja harrastamiseen. Itä-Hämeen Opiston musiikkikoulu tarjoaa taiteen perusopetuksen mukaista musiikin perusopetusta. Itä-Hämeen Opiston musiikkikoulussa on mahdollista suorittaa musiikin perusopetuksen yleinen oppimäärä. Vapaan sivistystyön opetus järjestetään Itä-Hämeen opiston omien tilojen lisäksi kunnan eri kiinteistöissä.

Talouden tasapainottamissuunnitelmaa vuosille 2024–2027 noudattaen kansalaisopiston kustannuksia vähennetään vuosittain noin 10 % esimerkiksi kurssitarjontaa supistamalla, ja musiikkikoulun toiminta lakkautetaan asteittain ja opiskelijat ohjataan esimerkiksi Heinolaan.

Tunnuslukuja:

Asiakaspalvelujen ostot	TP 2023	TP 2024	TA 2025	TA 2026	TA 2027	TA 2028
Kansalaisopisto euroa	54 996 *)	67 375 **)	40 800	36 700	33 100	33 100
Musiikkikoulu euroa	20 372	34 771 **)	20 000	12 000	6 000	–

*) Kansalaisopiston vuoden 2023 laskutus pitää sisällään myös vuoden 2022 kuluja, jotka laskutettiin vasta vuoden 2022 tilinpäätöksen valmistumisen jälkeen.

***) Vuoden 2024 lukemat pitävät sisällään myös vuoden 2023 kuluja, jotka laskutettiin vasta vuoden 2023 tilinpäätöksen valmistumisen jälkeen. Vuoden 2024 oikaisut on huomioitu täysimääräisesti.